

וכשתרחץ ידיך זקוף אצבעותיך למעלה [א] וברך ליוצרך. ואל תברך עד שיהיו הידיים רחוצות, כי אסור להזכיר קדושת שמו בכללוך הידיים כשהן מזוהמות [ב]. ואל תיטול ידיך ממי שלא נטל ידיו [ג]:

[א] וכשתרחץ ידיך זקוף אצבעותיך למעלה. כדאיתא [במסכת סוטה ד:]: הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה וכו' [=רש"י: 'שיגביה ידיו, ראשי אצבעותיו שיהו המים משפעין לצד זרועותיו, ולקמן מפרש טעמא (שלא יצאו המים מחוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידיים)].

[ועיין במדרש הנעלם רות, בתיקוני סעודה] וז"ל: 'רביעי, דצריך להגביה ידיו [בשעה דמברך לאחר נטילה] וכו' דכתיב 'שאו ידיכם קדש' וברכו את ה', [מאי טעמא, בגין דאצבען אינון דיוקנא עילאה, ה' אצבען אינון חמש, ד' אצבען דאינון מחוברים כחדא אית בהו תלת פרקין (בכל חדא) דאינון רזא דדיוקנא דרתיכא עילאה [וכו']. אצבען אינהו ארבע, ואינון תריסר פרקי, ועל דא שם המפורש דארבע אתוון תריסר אתוון איהו, ודא הוא שם המפורש באותיותיו, באותיותיו אית י"ב פרקין, וכל פרק ופרק אות אקרי. אצבע יתירה אית דאיהו חוץ מינייהו וכו']. והשתא כיוון דאתקדשי אצבען, לזקפא לון לעילא, לאתערא אינון פרקין עילאי קדישין [וגו'].

וכמו כן איתא בשו"ע האר"י ז"ל בהלכות נטילת ידיים דשחרית, דצריך להגביה ידיו למעלה כנגד הראש ששם המוחין בסוד 'וינטלם וינשאם'.. [=לפי שסוד הנטילה הוא להרחיק הקליפות ולהפריש מן הידיים שלא יתאחזו שם, ועל ידי מי החסד ששופכין עליהם מתרחקים משם, אמנם כדי שלא יצאו האורות לחוץ ויניקו משם החיצונים, לכן צריך תיכף אחר הנטילה אשר כבר נתרחקו משם הקליפה, להגביה הידיים למעלה ואז אותה האורה חוזרת ונכנסת תוך המוחין, ע"כ].

ועיין בספר הפרדס לרש"י ז"ל (סימן סו). [=ז"ל: נטילת ידיים פירש רב האי גאון בתשובותיו על שם שצריך להגביה את ידיו למעלה לאחר רחיצתם כמו 'וינטלם וינשאם'. דאמר רב חייא בר אשי אמר רב, מים הראשונים צריך להגביה את ידיו למעלה וכו'].]

ובספר חסידים (סימן נח) [=ז"ל: 'ומברך על נטילת ידיים, על שם הכלי שנקרא 'אנטיל' בלשון חכמים, או על שצריך להגביה ידיו אחר הנטילה לשון 'וינטלם וינשאם' (ישעיה סג ט), ע"כ], שעל שם זה הוא הנוסח מהברכה על נטילת ידיים.

ועיין עוד ב'סדר היום' בעניין כוונת נטילת ידיים. [=ז"ל שם: 'וכשמברך על נטילת ידיים יגביה עשר אצבעותיו למעלה, שישרה עליהם רוח הטהרה הנרמז בי' אצבעותיו, ורמז לזה 'וינטלם וינשאם' וגו'. ואחר שניטל מהם כוח הטומאה, ינשאם בכוח הטהרה והקדושה, וכיוון שהעניין כן, צריך שיהיו כל העשר אצבעות למעלה מושב הכיסא לקבל עליהם הקדושה והטהרה.. ובשעת הגבהתם יברך, וכיוון הרמז על זה בפסוק [תהלים קלד ב] "שאו ידיכם קודש וברכו את ה'". ע"כ].

[ב] ואל תברך עד שיהיו הידיים רחוצות, כי אסור להזכיר קדושת שמו בכללך הידיים כשהן מזוהמות. כדאיתא במסכת ברכות (נג:): ידיים מזוהמות פסולות לברכה [=שם: 'כשם שמזוהם פסול לעבודה, כך ידיים מזוהמות פסולות לברכה' ע"כ].

וכן הוא בזוהר הקדוש בהקדמה (דף י:): [=ז"ל שם: 'כד בר נש קאים בצפרא, אית ליה לברכא למאריה.. ואסיר לברכא בידין מסואבות ומזוהמות (ומפרש שם מה זוהמה יש, על שום רוח רעה השורה על האדם, ולכן יש לו לאדם ליטול אז ידיו)] ובפרשת וישב (דף קפד ע"ב): [=ז"ל: 'ועד דיתעבר זוהמה מן ידוי, לא יברך..'].
 ובזוהר הקדוש פ' בלק (דף קפו ע"א) [=ז"ל: 'יתבו [החכמים בהדי האי ינוקא דזוהר] וכריכו רפתא. רבי יהודה הווי ידוי מלוכלכן, ונטיל ידוי, וברוך עד דלא נטיל, אמר להו [הינוקא] אי תלמידי דרב שמעיה חסידיא אתון, לא הווה לכו לברכא בידיים מזוהמות, ומאן דברוך בידיים מזוהמות חייב [וכו']].

וכן הוא בזוהר הקדוש פ' בלק (דף קפו ע"א) [=ז"ל: 'יתבו [החכמים בהדי האי ינוקא דזוהר] וכריכו רפתא. רבי יהודה הווי ידוי מלוכלכן, ונטיל ידוי, וברוך עד דלא נטיל, אמר להו [הינוקא] אי תלמידי דרב שמעיה חסידיא אתון, לא הווה לכו לברכא בידיים מזוהמות, ומאן דברוך בידיים מזוהמות חייב [וכו']].

'פתח האי ינוקא ואמר [שמות ל כ] 'בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו' וגו', ילפינן מהאי קרא, דמאן דלא חייש להאי, ויתחזי קמי מלכא בידין מזוהמן, חייב [וכו'], מאי טעמא, בגין דידי דבר נש יתבין ברומו של עולם [וכו'], ע"כ].

ומה דבמסכת ברכות (דף ס:): דחשיב התם ברכות השחר, וחושב והולך שם כמה ברכות קודם ברכת 'על נטילת ידיים' [=הרי שמברך אותן קודם הנטילה], צריך לומר דלא חשיב התם על הסדר, וכמו שמבואר מסידור רב עמרם גאון ז"ל משמיה דרב נטרונאי גאון ז"ל, יעו"ש. [=ז"ל רב עמרם גאון: 'וסדר אלו מאה ברכות כך השיב רב נטרונאי בר רב הילאי ריש מתיבתא דמתא מחסיא.. לברך כל אחת ואחת בשעתה אי אפשר, מפני טינפת הידיים עסקניות העשויות למשמש, אלא כשניעור משנתו רוחץ פניו ורגליו כהוגן [וכו'] - ע"כ].

ובתשובות מהר"ם מרוטנבורג (סימן מ') [=ז"ל מהר"ם, שם: 'אשר שאלת על נטילת ידיים שחרית מתי יש לברך אותה. הא לך לשון רב עמרם גאון שהשיב לרבינו מאיר בריה דרבינו יוסף 'וששאלת על נטילת ידיים.. כך ראינו שאותה נטילה אינה עשויה אלא לעצמו כיוון שישן אדם קיימא לן דידיים עסקניות הן וממשמש בגופו, לפיכך כשעומד משנתו אין יכול לברך ולא לקרות קריאת שמע

ולא להתפלל עד שייטול ידיו, שנאמר 'הכון לקראת אלהיך ישראל', לכך מתוקנת אותה נטילה כוון דאינו יכול לברך ולהוציא שם שמים עד שנוטל ידיו ומברך על נטילת ידיים, ע"כ]

מיהא גם לדעת הרא"ש וטור ושולחן ערוך (אורח חיים סימן ד) שמחלק דדווקא לקריאת שמע ולתפילה אסרו בסתם ידיים עסקניות, אבל לא לברכה, וכן משמע דעת התוס' (פסחים ז:), גם כן ניהא. דהכא מיירי בנטילת ידיים שאחר ניקיון גופו בבית הכיסא, כדמזהירו לעיל [=ז"ל לעיל סימן יא: "בני, הוי זהיר לנקות גופך ולפנות דירת נפשך שלא תשקצנה.."], ובהא לכולי עלמא אסור לברך קודם רחיצה.

ועיין בהקדמת זוהר הקדוש (דף י' ע"ב) [=מפורש לעיל, שכתב שבאותה רוח רעה אסור שיברך כלל כל עוד היא שורה על ידיו, ע"ש].

[ג] ואל תיטול ידיך ממי שלא נטל ידיו. כדאיתא במסכת ברכות (דף נא.). [ז"ל הגמ': "אמר רבי ישמעאל בן אלישע, ששה דברים סח לי סוריאלי שר הפנים [פרש"י: מלאך חשוב לבא לפני הקב"ה].. ואל תיטול ידיך ממי שלא נטל ידיו שחרית, ע"כ].

ובזוהר הקדוש בראשית (דף נג:): "ותני חכמים, כל בני עלמא בשעתא דניימי על ערסייהו בליליא, וליליא פריס גדפאה על כל בני עלמא וטעמי טעמי דמותא [וכו'] האי רוחא מסאבא שטיא על עלמא וסאיב עלמא ושריא על ידוי דבר נש ואסתאב, וכד אתער ואתהדר ליה נשמתיה בכל מה דיקרב בידוי כולהו מסאבי בגין דשריא עלייהו רוח מסאבא [וכו'] ועל דא לא יטול ידוי בר נש ממאן דלא נטיל ידוי, בגין דאמשיך עליה ההוא רוח מסאבא וקביל ליה האי דנטיל מיא מיניה מניא, ואית ליה רשו לשריא עלוי דבר נש [וכו'], ע"ש.

ועיין בזוהר הקדוש (וישב קפד:): [=ז"ל הזוה"ק: "ובגין כך בר נש עד לא יקדש ידוי בצפרא אקרי טמא, כיוון דאתקדש אקרי טהור, ובגין כך לא ייטול אלא מן דא דאתדכא בקדמיתא, דכתיב (במדבר יט) 'והזהר על הטמא', דא אקרי טהור ודא אקרי טמא', ע"כ].

ועיין טורי זהב [אורח חיים סימן ד' ס"ק ז'] [=הביא הך ד'והזהר הטהור וכו' והוסיף ונראה לי דהוא הדין בנטילה לאכילה וכל שכן הוא, שהרי התם עיקר החיוב משום טומאה דסרך תרומה, ע"כ].

ובספר סדר היום [ז"ל: "ואם נוטל ידיו מאיש אחר בין קטן ובין גדול, צריך ליטול המטיל תחילה, ואחר כך ייטול ממנו, רמז לזה [במדבר יט] והזהר הטהור על הטמא, כי כיצד יעביר מעל חברו רוח הטומאה והוא נדבק בו עדיין, אלא יטהר עצמו ואחר כך יקדש אחרים כנעין 'התקוששו וקושו' [צפניה ב, א]. ואין קפידה בזה כי

אם דווקא בנטילת ידיים שחרית מן הטעם שזכרנו, אבל בשאר היום בנטילות אחרות אן להקפיד, וכל המקפיד אינו אלא מן המתמיהין, ע"כ. א"ה, זה דלא כט"ז המובא לעיל, ושמא לזה רמז רבינו בהביאו את סדר היום בסמוך לאחר הט"ז].

ועיין [תוספות] נדה דף ע"א: ד"ה מערה [=ז"ל התוס': "דתניא במסכת ידיים, כל שאינו מטמא את המים במשא כשר לנטילת ידיים, ויש שרוצים לדקדק הא מטמא במשא אינו כשר לנטילת ידיים. ומתוך כך אוסרין לקבל מים מן עובד כוכבים. ושיבוש הוא, דהא נדה ויולדת נוטלות ידיהן אע"פ שמטמאות במשא, וכל שכן עכשיו שאנו נוטלין כולנו ממי טמאים וכו', ע"כ דברי התוספות שם, וע"ע לקמן].

ובים של שלמה (חולין פ"ח סימן ט"ו) [=האריך שם בדין מי שנגע במים אם מטמאו ונעשה בלתי ראוי ליטול ידיו בהם ונוטה להקל ע"ש. ובתחילה כתב וז"ל: "כתב מהרא"י בתרומת הדשן וז"ל 'מה שסתם ידיים פוסלין המים שעל גבי יד הנטילה, לכאורה נראה דכל שכן שיפסלו המים שבכלים בנגיעתן לנטילת ידיים. ולפי זה הא דכתב הרמב"ם וסמ"ג ואשירי דאם נתן מים לחברו בחופניו אין עולה לנטילת ידיים מפני שלא נטל מן הכלי, משמע דווקא מטעם זה אין עולה, הא מטעם דנגע בהו חברו לא קפדינן, וכן.. כל הני צריך לומר דאיירי בידיים הנטולים.

אמנם מצאתי אחר כך בתוספות דמסכת סוטה [הנ"ל] וז"ל ועל מנהג העולם שזורקים מן הכלי לידו אחת ואחר כך משפשף בחברתה שפיר דמי, כוון שמתחילה נטל מן הכלי.. אבל הנותן מים לחברו בחופניו ידיו טמאות, שמתחילה לא נטל מן הכלי, האם מתחילה נטל מן הכלי טהורה. והא דתניא במסכת ידיים נטל ידו אחת ושפשפה בחברתה טמאה, התם איירי שאין מתכוונין אלא ליטול ידו אחת ולכך שפשף בחברתה טמאה, עכ"ל. מלשון התוספות הללו משמע, דסתם ידיים אן פוסלין המים בנגיעתן כההיא דנותן מים בחופניו דלא בעי מצי לאוקמי בידיים שנטל אותם.

אמנם נראה דדוחק הוא קצת מה שהן מחלקים בין מתכווננים ליטול ידיו אחת או שתיים, ואין לסמוך עליו לעניין שפשף ידו בחברתה.. אבל אם נגעו סתם ידיים במים שבכלי, המקל להכשירו לא הפסיד.. ושפיר יש לחלק בין פסול טומאת המים שעל הידיים בשעת נטילה מבטומאת המים שבכלי לצורך נטילה, דבקל נטמאו על הידיים בשעת נטילה ולכך שפשף בחברתה טמאה, עכ"ל מהרא"י.

[ועל זה כתב רש"ל: "ואומר אני, אף שהגאון מפקפק בדבר וקצת נוטה להחמיר, אלא שכתב 'המקל לא הפסיד', לא אבין מה נדנוד טומאה שייך במים, דהא מיד שנגע בהן ראוי הוא לטהר מטומאתו לולא גזירת הכתוב דבעינן כוח גברא ומוקמי רבנן נטילת ידיים כעין קידוש [ידיים] דאורייתא דבעינן כוח גברא, אבל להיטמאות מהידיים פשיטא דלא לטמאות [=עיין שם עוד באורך מזה, וטיהר בנגיעת הידיים].